

Etymonul lat. *fossatum* ni se pare, de fapt, preferabil rivalului său *satus*: tot atât de potrivit ca înțeles fundamental (chiar sensul de ‘ar, cultiv’ nu lipsește lat. *foedere* !), perfect clar ca evoluție semantică (dacă *grad* ‘oraș’, lit.: ‘loc încunjurat cu gard’ a putut fi numit după *gardul* împrejmuitor, de ce nu s’ar fi putut numi și *fsat*, ‘sat’, după *fossatum*, ‘șanțul încunjurător’?), formal, el are netăgăduitul avantaj de a explica varianta arhaică *fsat*, fără a trebui să recurgem la mijlocirea alb. *fšât* și, cu atât mai puțin, la ipotesa, neverosimilă, a unei duble proveniențe

V.

Elemente latine.

Aret.

Expresia *în aretul vântului* = *obviam vento, vor dem Wind* (Lex. Bud.), ca și poziția accentului: *ăret* (cf. Hasdeu și Tiktin, ad voc.), trimite la lat. *halitus, -m* (sc. venti), lit. „suflarea (vântului)“.

La cele spuse altă dată în acest sens („Arhiva“ din Iași, XX, 528), adăugim acum: lat. *halitus* s. *alitum* = *aura venti* (Thes. gloss emend., I, 511), it. *alito di vento*, idem (Tommasèo), cors. *alitu, alda* (dell’aria), „alito, spiro, soffia“ (Faluccii)

Dintre explicațiile mai recente, aceea a lui Auerbach (în „Anuarul“ Weigand pe 1913, p. 212) reinvie pe *erectum*, iar a lui Viciu propune, din parte-i, pe sicil. *arretu*, „arrerî, arrè, addietro“ (*Limba româna poporana și dialectul sicilian*, p. 79).

Berc.

Înțelesul de „scurt de coadă“ (cf. recitativul copilăresc: „melc, melc, *codobelc*“ = **codoberc*, după: *codolat, codalb, codo-roș, codobatura*; mr. *scurtabec* = **scurtaberc* ? v. Dalametra) concordă foarte bine cu lat. *brevis* (*brevi coda*), iar, supt raportul formal, dintr’un lat. **brevicus* (cf. *breviculus*) am putea avea rom. *berc* (pro **brec*), după cum dintr’un lat. **scrobula avem scorbura* (pro **scrobură*).

Observație. — *Berci* din „berbeci de-aceia berci“ (Păsculescu, *Lit. pop. rom.*, Glos.) ar putea fi și alt cuvânt (slav); varianta din Giuglea-Vâlsan (*Dela Românii din Serbia*) are: „berbecă belgi“, ‘albi’ (p 388).

Fiulă.

Variante: *fiolă*, *hiulă*, *hiolă*.

Intrebuințat numai în Moldova (cf. Dicționarul Academiei, *ad voc.*) și numai în locuția: *a luă în hiulă*, „a lua în răs, a lua la vale, a luă înainte“, propr.: „a înțepa, a împunge, a luă în furculiță, în frigare, în coarne“ (?) — Exemple, v. o. c., unde adaugă: *a luă în hiula calului*, probabil: „în pieptul (furca pieptului) calului“ (în „Istoria Troadei“, la N. Iorga, *Fase sufletești și cărți reprezentative la Români*, p. 30; cf. „Povesté unui concon de împărat cu un harap și cu un cal de lemn“, în *Bianu, Catalogul mss rom.*, I, p. 622). *Fiul*, glosat: „coamă“ (confusie între *κόρυ* și *κόρυμα*? — cf. totuși *buclă* = fr. *boucle*, propriu: *fibula* = *buccula*), din „Fisiologul“ vr. publicat în rev. „Ion Creangă“, IX, pare a fi rezultatul unei erori de transcriere din partea editorului, care a înțeles pe -z, echivalent în speță cu -ă (*fiula*), ca -ă, și l-a lăsat netranscris.

Dacă înțelesul propriu presupus de noi e exact (cf. fr. *brocard*, *brocarder*, „piquer par des railleries“, față cu fr. *broche*, „țăpușă, frigare“, ngr-pop. *σοῦβλα*, „broche“, „țâglă“, propriu: „sulă“, l. *sub(ū)la*), etymonul lat. *fib(u)la* (cf. it. *fibbia*, mgr. *φιβλα*, ngr. *φίμπλα*, „Schnalle“), se impune. Cf. dr.-dial. *fiulare*, *hiulare*, „speteaza împreunând jugul cu policioara“ (Viciu), mr. *hiurare* (Papahagi, *Notițe etimologice*, p 21).¹⁾

Flaur.

Se zice la „flaut“ (J. Dorohoiu, c. Târnauca).

Dacă nu e un product de contaminație (cu *fluer*), cuvântul reflectă pe lat. *flabrum*, atestat în înțeles de „flueratul vântului“.

Impătrez.

‘A împatră-o = a da de bucluc: — Dacă știam, nu făceam cutare lucru! — De ce? — Păi, nu vezi? Mă cheamă la judecată! Am împătrat-o!’ Intr’un ms. de povești populare din Ialomița, de N. I. Dumitrașcu-Reny).

1) Obscurul *făulă*, „apparence“ (v. Dict. Acad), să nu fie, totuși, lat. **fabulla* (= *fabella*)?

Identitatea cu lat. *impetrare*, „obțin“, e evidentă. — Pentru nuanța de înțeles, compară: *a se căpăta*, *a se procopsi*, *a se alege cu ceva* (rău, — ironic!).

Sugrunde.

Aurarii de la Novaci, jud. Gorj, zic așa la „streșină“.

Hasdeu (*Etym. Magn.*, t. IV, p. CXL sq.) decretează, că acest *sugrunde* este „exclusiv venețian“, neputând fi decât *sotf]ogrondal* din glosariul lui Boerio („quella parte del gocciolatoio della cornice per la banda al di sotto, che si forma incavata onde l'acqua non s'appicchi alle membra della cornice o altre, ma necessariamente si spicchi e cada“), și vede în el „o dovadă dialectologică decisivă“ în favoarea tesei sale „venețianiste.“

În realitate, cuvântul nu e venețian, ci latin: *subgrunda*, *suggrunda*, *-ae*, „proiectura tecti, qua stillicidium a pariete arceatur“, it. *gronda*, *grondaia* (Forcellini). Atestat la scriitorii antici (Varro, *De re rustica*, III, 3: „Apes enim subter *subgrundas* ab initio villatico usae tecto“), el ne întâmpină în latina medievală (v. {Du Cange, s. v. *subgrunda*, „pars tectorum proeminens, qua aquae a muro projiciuntur“) și la humaniști; Bonfinius, între alții, îl întrebuințează (supt forma unei variante cunoscute), când vorbește de palatul lui Matei Corvin: „In fronte *sub grundis* [= *subgrundis*, dat. pl.!] tectorum triglyphos subjicere decreverat et qua possit arte conspicuum opus efficere“ (*Historia Hungarica*, ed. Colonia, 1690, p. 460).

Uib.

‘Strigă așa, d’a surda, în uibul locului’ (*Conv. lit.*, XLIII, p. 924). — ‘Către stârșitul lumii . . . oameni, nemai având apă, setea îi va înteti și vor alerga în uibul locului, căutând apă’ (Pamfile, *Cerul și podoabele lui*, p. 173). — ‘Se duceau în uibul lumii toate gozurile firii, toți hârbarii fără sălaș, rătăcitori din cășlă în cășlă’ (*Convorbiri literare*, XLVI [1912], p. 989.) — ‘Uib, bucluc, pocinog’ (*Noua Revistă Română*, XIV [1913], p. 549). — *Oib*, idem (jud. Argeș, Dâmbovița, etc.).

È lat. *obvius*, *-um*, „à l’encontre, à la portée“. — Compară megl. *nuwb*, ‘întâlnese’, din lat. **inobviare* (S. Pușcariu, în „Con-

vorbiri literare“, XXXIX [1905], p. 298), cum și ir. *aniurba*, ‘in-
timpin’ (O. Densusiănu, *Antologia dialectală*, p. 112).

VI.

Elemente grece ții.

Ahândòs.

Se întâlnește în cimilitura „fusului (încărcat de tort)“, alternând cu: *folțicos* (pentru care cf. și ngr. φορτικός, „de charge, grossier, encombrant“), *burduhos*, *burdios*, etc. (v. Pascu, *Despre cimilituri*, I, 241).

Probabil, corupt din **ahondròs*, **hondròs* = ngr. χονδρός, χοντρός, „gros, grossier“ (cf. χοντρόπανον, „lână ordinară, pânză de saci“, χονδροβέλονον, χονδροβελόνι, „ac de cusut sacii“, etc). Ori = *antihos* (**andihòs*, **ahundos*) din cimil. „ușii“ (*ibid.* 120) = ἀντίχορος?

Cimilitura ar putea fi de provenință suddunăreană, importată la noi prin Țigani. un țig. *a(v)indòs*, „viind, fiind“, *acindòs*, „rămânând“, *bașindòs*, „țipând“ (*bașlò*, part. perf. al acestuia, iar nu turc. **bașlù*, e țigăn. „coçoș“), un *Ștefanòs*, *Gavrilòs*, *Toderòs*, chiar *Românòs*, nume de rob țigănești ai mănăstirilor bucovinene (v. Dan, *Vartolomeiu Mazareanu*, *Jassim*), au același ethos specific, ca și *ahândòs*.

Cu χονδροβέλονον de mai sus ar fi de comparat *hondrobele* (lemne), *hodrobețe* din altă cimilitură (cf. ngr.-dial. γουτζουβελλα = χονδρὸν τεμάχιον καψεβύλου din Glosarul lui Budona, p. 82, mgl. *bila*, „prăjină“, din Glosariul megl. al lui Papahagi, p. 58, dr. *bila*, „trunchiu“, „scurtătură“ din Pamfile, *Industria casnică*, p. 109, r.-dial. *bel*, „instrument de săpat“, din „Documente și regeste“ de I. Bogdan, p. 328, țig. *bel*, *beli*, „kleine Stange“). Poate că și *hondrolemne* = *hondrolene* (alterat prin ritm: *lemn*), *hodolene* dintr’o cimilitură a „scării“: două lemne *hondrolemne*, și mai multe mănânțele“ (cf. *odolean*, în Moldova-de-Nord, nu numai nume de plantă, — v. Panțu, — ci și dublet al lui *nadolean*,

1) Un intermediar ngr. presupune, din cauza fonetismului (-nd-), și rom *rămândă*, „iapă de sou nobil“ (*Rev p ist.*, etc., I, 185), „herghelte“ Furtună, *Izvodiri*, 101), caî de romândă („An. Ac Rom“, XXXII, p. 1008) = fr. *remonte*